

РОЗДІЛ III

Історіографія. Джерелознавство. Архівознавство

УДК [398.332.12+303.446.4](477)«19/20»

Віктор Ткаченко

Історіографія українського писанкарства кінця XX – початку XXI ст.

У статті досліджується література, що була видана в Україні в часи становлення незалежності і присвячена одному з видів народних промислів – писанкарству. Особливістю опублікованих матеріалів є, те, що з'явилося багато методичних розробок із виготовлення писанок, статей про майстринь-писанкарок, а також науково-популярних видань з цієї тематики.

Ключові слова: писанка, монографія, журнал, стаття, конференція, з'їзд.

Постановка наукової проблеми та її значення. Значне поживлення у галузі писанкарських досліджень в Україні розпочалося з часу встановлення незалежності України (1991 р.). Історики, етнографи, мистецтвознавці ґрунтовно почали вивчати різноманітні аспекти розвитку писанкарства. Важливим фактором є накопичення історіографічного матеріалу та його аналіз. Це дасть можливість скласти цілісну картину побутування писанкарства в Україні.

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Фактично ця тематика в етнологічній науці не розроблена. Останні дослідження, що стосуються заявленого періоду, це, по суті, наші роботи [39; 40], у яких розглядаються питання історіографії писанкарства.

Мета статті – з'ясувати рівень вивчення писанкарства в 1990–2012 рр. та ввести до наукового обігу нові джерела.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Доміnantним мотивом в українській народній орнаментіці, а також у писанкарстві була присвячена стаття М. Селівачова. Вона стала результатом багаторічних досліджень мистецтвознавцем української орнаментіки. Автор виділив двадцять основних мотивів, які переважали в народній орнаментіці в кінці XIX – у XX ст. і були притаманні вишивці, ткацтву та писанкарству [29]. Про історію писанкарства в Америці та роль званої там писанкарки Т. Осадци, яка дуже багато зробила для цього виду мистецтва, йдеться у статті «Повернення з вирію» [30]. М. Селівачов досліджує писанки і в монографії «Українці» [41]. У ній значно ширше висвітлено писанки, порівняно з виданням 1960 р. Подано археологічні матеріали, зазначається, яким чином розписують писанку, її регіональні орнаментальні особливості. Це чи не перше монографічне дослідження, у якому згадано існування писанкарства за кордоном. Стаття цього ж автора була розміщена і в московському виданні «Українці» (2001 р.) [31]. Та най докладніше, хоч і стисло, М. Селівачов розглянув писанкарство в монографії «Лексикон української орнаментіки» [32], у якій зафіксовано багато мотивів, елементів, композицій української орнаментіки, їх традиційні варіанти. Розглядаючи писанки, дослідник спорадично простежує вірування, пов'язані з ними, витоки, процес їх виготовлення, композиційні побудови та регіональні особливості орнаменту, згадує про монастирські писанки та писанку української діаспори. Особливо докладно розглянуто в монографії доміinantні мотиви української народної орнаментіки та її семантику.

На початку 1990-х рр. побачили світ журнальні статті, серед яких публікації Е. Рум'янцевої «Дорого яичко» [27], В. Скуратівського про роль писанок в обрядах, віруваннях та звичаях [33–36],

А. Адруга про писанки Чернігівщини [1]. Детальніше історію та особливості чернігівських писанок розкрив А. К. Адруг у роботі «Писанки Чернігівщини: історія і сучасність» [2].

У 1992 р. вийшла робота В. Мицика «Писанки», присвячена писанкам Черкащини. У ній автор проаналізував походження давньоруських писанок, відзначаючи, що із «...40 керамічних писанок, знайдених на Україні, на Черкащину припадає 23» [16, с. 3]. Дослідник не оминув увагою сучасних майстринь, які вміють розписувати писанки, визначив їхні улюблені мотиви, розкрив технологію приготування рослинних барвників. Крім того, подано й кольорові малюнки писанок. У 2007 р. В. Мицик здійснив друге, доповнене видання цієї роботи під назвою «Писанки Черкащини» [17].

У 1993 р. в Ужгороді видано брошуру «Писанка – диво народного мистецтва», у якій автори проаналізували писанковий промисел Закарпаття. Відзначено, що писанковий розпис бойків в останні десятиліття занепадає [24].

Спробу висвітлити волинську писанку зроблено в науково-популярній брошурі «А вже недалеко червоне яєчко» (1993 р.), автором якої є С. Цюриць [42]. Він розглядав питання побутування писанки на Волині у поліщуків, а саме: з чого виготовляли природні барвники, які існували техніки розпису та виготовлення, хто займався розписом, час їхнього прикрашання. Автор не оминув увагою символіку волинських писанок і кольорів, історію їх побутування. Дослідник зазначає, що писанка і крашанка існували на Волині до 50-х років ХХ ст., місцями збереглися і донині [42].

У збірці матеріалів Міжнародного з'їзду писанкарів «Писанка – символ України» (1993 р.) висвітлено актуальні проблеми історії та розвитку писанкарства, визначено перспективи та напрями розвитку цього самобутнього виду мистецтва. Зокрема, найбільш повну інформацію про дослідження писанкарства за кордоном знаходимо у статті Т. Осадчої «Дослідники українських писанок» [22, с. 32–44], пізніше надрукованій у журналі «Образотворче мистецтво» [23, с. 44–47]. Привертають увагу і роботи Т. Кари-Васильєвої «Писанка – культурний символ України» [10] та П. Романець «Писанка і прадавні джерела українського мистецтва» [26]. У статті Т. Кари-Васильєвої приділяється увага писанці, що відіграла різноманітну роль в обрядах, звичаях та віруваннях українців і за своїм сакральним статусом та мистецьким явищем є символом України. Проте дослідження писанки сьогодні варто проводити за умов інтеграції цілої низки наук, як-от мистецтвознавство, етнографія, фольклористика, філософія тощо. Безумовно, що тільки таке комплексне дослідження дасть можливість розкрити глибинну суть писанки. У своїй роботі П. Романець розглядає витoki народного мистецтва в цілому, зазначаючи, що початок воно бере в неоліті, коли виникло землеробство та скотарство. Так само писанка, за її висловлюваннями, коренями сягає в часи трипільської культури, насамперед «ризуалами та найархаїчнішими своїми образами» [26, с. 15]. Автор проводить паралелі в розвитку художньої культури від первісного до соціалістичного суспільства: синкретизм, колективність творчості, метафоричність образів, зв'язок творів народного мистецтва з навколишнім середовищем [26, с. 16]. З цим важко не погодитися, але, на нашу думку, не все українське мистецтво нині має витoki з давнини, можливо, окремі його елементи. Так само і писанку важко асоціювати із трипільською культурою, хоча в її декоруванні дійсно багато трипільських орнаментальних мотивів.

Подільським писанкам присвячена робота А. Ліпської у збірнику «Подільська старовина» (1993 р.). У статті авторка розглядає писанки, які входять до колекції Вінницького краєзнавчого музею, аналізує традиційний подільський орнамент, виділяючи «геометричний, солярний, зооморфний, предметно-побутовий і релігійний» [14].

У розвідці А. Саєнка «Українські писанки» також ідеться про символіку писанок та фарб, що використовуються для розпису [28]. Автор, як і К. Шероцький, розглядає її як християнську символіку, вважаючи, що значення орнаментальних мотивів стосуються тільки цієї релігії.

У 90-х роках ХХ ст. почав виходити друком журнал «Писанка», насичений багатим інформативним матеріалом, хоча трапляються і передруки з інших журналів.

У 1994 р. в Україні було перевидано працю видатного дослідника української етнографії та етнології з Канади С. Килимника «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні» (Вінніпег, 1955), у якій розглянуто символіку писанок, їх зв'язок із веснянками, іграми та звичаями, класифікацію орнаменту й техніки писання [12].

Ще одним виданням, у якому розглянуто писанкарство, є робота О. Воропая «Звичаї нашого народу: етнографічний нарис» (Мюнхен, Т. 1, 1958; Т. 2, 1966; перевидана в Україні 1991 р.). У ній досліджено календарно-обрядові народні звичаї упродовж року та український народний одяг. У

першій частині розміщено інформацію про писанки, їх виготовлення, класифікацію орнаментів, легенди про походження звичаю виготовляти на Великдень писанки, вірування в яйце українців та інших народів, факультативно простежується використання писанки та крашанки в період Великоднього святкування. Але це побіжний, а не ґрунтовний розгляд писанкарського ремесла [5, с. 259–270].

У збірнику «Бойки» за 1996–1998 рр., який вийшов у Дрогобичі, вміщено статтю С. Гвоздевич та О. Сікори «Традиційні і сучасні бойківські писанки Володимира Луцика», де відзначається внесок у писанкарство молодого художника-професіонала [6].

У 1997 р. у Харкові проходила VII Всеукраїнська наукова конференція «Історичне краєзнавство і культура», в матеріалах якої вміщено низку публікацій про писанкарство на Харківщині. Розглядаються питання про колекцію писанок М. Сумцова в Харківському історичному музеї, відродження писанкарства на Слобідській Україні [3].

У статті М. Шутак «Писанка» висвітлено історію писанкарства на Буковині. Зокрема, акцентовано увагу на відповідних обрядах з використанням писанок, назвах крашанок регіону, поширених орнаментах, матеріалах для виготовлення природних фарб для розпису писанок [43].

У журналі «Народне мистецтво» за 1999 р. уміщено статтю В. Тітінок «Писанки Слобожанщини», у якій висвітлено історію харківських музеїв, зокрема місцевого історичного музею як одного з небагатьох, що зберіг колекцію українських писанок кінця XIX – початку XX ст. Дослідниця подає назви слобожанських писанок та їх кольорове зображення. Це дає можливість провести певний аналіз та порівняти їх із писанками інших регіонів України [38, с. 48–49].

Початок XXI ст. позначився ще більшим пошквдженням у галузі дослідження та популяризації українського писанкарства. У журналі «Яблунька» № 2 за 2000 р. було надруковано статтю Г. Бережної «Великоднє диво – писанка». Авторка розповідає про крашанки, дряпанки, мальованки та писанки, а також про способи їх виготовлення. Окрім тексту, подано кольорові ілюстрації [4, с. 6–8].

Робота В. Манько «Українська народна писанка» науково-популярного змісту, має узагальнювальний характер та містить кольорові зображення писанок [15].

Із 2001 р. почала виходити монографія «Історія української культури» у 5-ти томах [8; 9]. У третьому томі, у розділі про традиційно-побутову культуру, зображено писанки, що датовані XVI–XVIII ст. Це викликає сумнів, адже дослідникам писанкарства відомо, що найдавніші датовані писанки зберігаються у Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (м. Львів) і датуються XIX ст. У четвертому томі, у розділі про народне мистецтво, вміщено матеріал про писанкарство автора М. Селівачова. Окрім статті, яка менш інформативно насичена, ніж його робота «Лексикон української орнаментики» [32], тут вміщено і кольорові малюнки писанок.

У 2004–2007 рр. було надруковано низку статей про волинські писанки співробітника відділу етнографії і народних промислів Волинського краєзнавчого музею Л. Мірошніченко-Гусак. У своїх статтях вона аналізує старі інвентарні книги музею щодо надходжень писанок до його фондів, зазначає, з яких територій вони надходили, але самі писанки до нашого часу не збереглися. Висвітлює авторка і формування колекції писанок за рахунок організації виставок та подарунків музею, подає загальну характеристику цієї збірки. Одна із її робіт присвячена писанкам Любомльського Побужжя [18–21].

Серед робіт останнього часу слід відзначити працю Т. Кари-Васильєвої та З. Чегусової «Декоративне мистецтво України XX століття. У пошуках “великого стилю”» [11], присвячену декоративно-прикладному мистецтву України, в якій поряд з іншими видами народного мистецтва розглянуто і писанкарство, деякі його особливості в регіональному аспекті. Для сучасних майстрів важливим є вивчення і продовження традицій певних етнографічних регіонів.

Одним з останніх видань, присвячених писанці, є науково-популярне «Писанка: традиції та модерний дискурс» (упорядник Р. Загайська). У ньому наведено унікальні відомості про історію виникнення писанки, технологію її виготовлення, особливості оздоблення та пошанування яйця в легендах народів світу, охарактеризовано сучасний стан розвитку писанкарства [7].

Варто відзначити й роботу «Історія декоративного мистецтва України» ІМФЕ ім. М. Рильського. Писанкам кінця XIX ст. присвячено досить велику статтю Ю. Смолій «Писанкарство». У ній авторка побіжно розглядає генезу писанки, посилаючись на колекції і опубліковані роботи П. Литвинової, О. Косач, М. Кордуби, І. Гургули та власні напрацювання, визначає регіональні особливості орнаменталістики писанок XIX ст., називає імена дослідників, поділяє великодні яйця селянської роботи

на три основні групи: крашанки, дряпанки, писанки; приділяє увагу процесу виготовлення барвників для писанок. У виданні розміщено й велику підбірку кольорових ілюстрацій писанок кінця XIX ст. [37, с. 193–203].

М. Пігуляк виклав коротку історію колекції писанок Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, вказав на належність писанок до групи пам'яток змішаного типу, а також зачепив питання про консервацію та збереження писанок [25].

У кінці XX – на початку XXI ст. було надруковано низку навчально-методичних розробок, посібників, рекомендацій для дітей молодшого та середнього шкільного віку з писанкарства. Вони потребують більш детального висвітлення та аналізу, проте вважаємо за потрібне подати їх окремою групою.

Розробки методичних посібників з писанкарства для широкого кола з'явилися переважно в другій половині 90-х років XX ст. Однією з перших у 1991 р. побачила світ розробка Л. М. Гребеншикової і О. О. Данилевич «Методичні вказівки до курсу “Декоративно-прикладне мистецтво. Мініатюрний живопис України. Писанки”», яку видав Харківський державний педагогічний університет. У 1997 р. О. Білоус та З. Сташук розробили тематичний погодинний план курсу й методику викладання писанкарства. Ці матеріали спочатку було надруковано в журналах «Рідна школа», «Мистецтво та освіта» під заголовком «Школа писанкарства», а в 2005 р. вони були доповнені та видані як навчально-методичні рекомендації. Варто відзначити й інші посібники: С. Дейсун «Українська писанка» (Кременчук, 2000), С. Стадник «Формування художньо-трудових знань та вмінь у процесі оздоблення яєць» (Коломия, 2002), А. Малиніна, І. Малиніна, О. Гріднева «Великодній сувенір. Українська народна писанка» (Харків, 2005), Т. Дубіч «Диво-писанка» (Тернопіль, 2005), І. Клід «Диво писанкове» (Тернопіль, 2006), О. Стрілець «Мистецтво писанкарства», (Переяслав-Хмельницький, 2006), М. Іванишин «По білому яйці воскові взори» (Львів, 2006) [40]. Одним із останніх видань такого типу є методичний посібник, який розробила майстриня-писанкарка Т. Коновал із Луганщини. Її «Писанкова абетка» (Київ, 2007) [13] – це робота високого рівня, гарно ілюстрована, в якій використовуються матеріали з етнографії та історії писанкарства, народознавства. Автор посібника склала плани занять для різних видів практичної діяльності дитини. Спочатку пропонується підготувати аплікації у вигляді писанок, витинанки писанок, намалювати писанки на папері й тільки потім навчати дітей розпису. За основу навчання писанкарства узятو принцип виготовлення від простих до складних орнаментальних рішень. Ще однією особливістю посібника є те, що авторка пропонує власну технологію виготовлення писанки – травлення коричневих яєць. Зазвичай такі посібники готують народні майстрині-писанкарки, які мають великий досвід, зібрали чимало цікавих матеріалів про писанки, у тому числі й місцеві, які інколи не вдається зафіксувати іншим дослідникам. Є у них і певні сумнівні трактування, особливо, що стосуються символіки. За географією місць видань можна відстежити поширення писанкарства та його існування у тому чи іншому регіоні, що також становить інтерес для етнографічної науки.

Висновки. Отже, за останні десятиліття дослідження в галузі українського писанкарства збагатилися новими здобутками. Вийшло друком чимало різних публікацій, статей і монографій. Основна частина цих матеріалів була опублікована в журнальних виданнях. Для цього періоду характерна також поява значної кількості методичних розробок для навчання розпису писанки. Проте і донині узагальнювальної праці з розвитку писанкарства в Україні, його історіографії і бібліографії не видано, хоча в цьому є надзвичайно велика потреба.

Джерела та література

1. Адруг А. Писанки Чернігівщини / А. Адруг // НТЕ. – 1990. – № 4. – С. 64–68.
2. Адруг А. Писанки Чернігівщини: історія і сучасність / А. Адруг ; відп. ред. О. Б. Коваленко. – Чернігів : КП «Чернігівські обереги», 2005. – 60 с.
3. Бахтіна С. До історії колекції писанок М. Ф. Сумцова у Харківському історичному музеї / С. Бахтіна // Історичне краєзнавство і культура: VII Всеукр. конф. – К. ; Х. : Рідний край, 1997. – Ч. 2. – С. 296–299.
4. Бережна Г. Великодня диво-писанка / Г. Бережна // Яблунька. – 2000. – № 2. – С. 6–8.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу : етногр. нарис / О. Воропай. – К. : АТ Оберіг, 1993. – 589 с.
6. Гвоздевич С. Традиційні і сучасні бойківські писанки Володимира Луцика / С. Гвоздевич, О. Сікора // Бойки. – 1996–1998. – № 1–12. – С. 243–246.
7. Загайська Р. Писанка: традиції та модерний дискурс / Р. Загайська. – Львів : Апріорі, 2009. – 164 с. : ілюстр.

8. Історія української культури. У 5 т. Т. 2 / [редкол. : Б. Є. Патон та ін.]. – К. : Наук. думка, 2001. – 845 с. : ілюстр.
9. Історія української культури. У 5 т. Т. 4, кн. 2 / [редкол. : Б. Є. Патон та ін.]. – К. : Наук. думка, 2005. – 1292 с. : ілюстр.
10. Кара-Васильєва Т. Писанка – культурний символ України / Т. Кара-Васильєва // Писанка – символ України : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Укр. центр народної творчості, 1993. – С. 8–13.
11. Кара-Васильєва Т. Декоративно-прикладне мистецтво України ХХ ст. У пошуках «великого стилю» / Т. Кара-Васильєва, З. Чегусова. – К. : Либідь, 2005. – 280 с. : ілюстр.
12. Килимник С. Український рік у народних звичаях та в історичному освітленні. Т. 3, кн. 2 / С. Килимник. – К. : Обереги, 1994. – 524 с.
13. Коновал Т. Писанкова абетка : навч.-метод. нотатки / Т. Коновал. – К. : Світ Успіху, 2007. – 208 с.
14. Ліпська Л. Подільські писанки / Л. Ліпська // Подільська старовина. – Вінниця, 1993. – С. 334–336.
15. Манько В. Українська народна писанка / В. Манько. – Львів : Свічадо, 2001. – 48 с. : ілюстр.
16. Мицик В. Писанки Черкащини / В. Мицик, О. Фісун. – К. : Родовід, 1992. – 60 с. : ілюстр.
17. Мицик В. Писанки Черкащини / В. Мицик. – К. : КИТ, 2007. – 78 с. : ілюстр.
18. Мірошниченко-Гусак Л. Доки пишуть писанки – доти буде світ (до 10-річчя проведення у Волинському краєзнавчому музеї обласного конкурсу на кращу писанку Волині / Л. Мірошниченко-Гусак // Волинський музей: історія і сучасність : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Луцьк–Колодяжне, 18–19 трав. 2004 р.). – Луцьк : [б. в.], 2004. – Вип. 3. – 394 с. : ілюстр.
19. Мірошниченко-Гусак Л. Колекція писанок Волинського краєзнавчого музею / Л. Мірошниченко-Гусак // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Народне мистецтво і духовність : матеріали Другої Волин. обл. наук.-етногр. конф. (12–13 трав. 2005 р.). – Луцьк : [б. в.], 2005. – Вип. 15. – С. 55–56.
20. Мірошниченко-Гусак Л. Інвентарна книга Волинського музею в Луцьку як джерело вивчення писанкарства на Волині / Л. Мірошниченко-Гусак // Наук. зап. Рівнен. обл. краєзн. музею. – Рівне : Волин. обереги, 2006. – Вип. 4. – 304 с.
21. Мірошниченко-Гусак Л. Писанки Любомольського Побужжя / Л. Мірошниченко-Гусак // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Любомль в історії України та Волині : матеріали XXV Волин. обл. іст.-краєзн. конф. (м. Любомль, 25 жовт. 2007 р.). – Луцьк : [б. в.], 2007. – Вип. 25. – 358 с. : ілюстр.
22. Осадца Т. Дослідники українських писанок / Т. Осадца // Писанка – символ України : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Укр. центр народної творчості, 1993. – С. 32–43.
23. Осадца Т. Дослідники українських писанок / Т. Осадца // Образотворче мистецтво. – 1994. – № 2. – С. 44–47.
24. Писанка – диво народного мистецтва / В. Пічкач, П. Сонко, Й. Дунда, С. Жупан. – Ужгород : [б. в.], 1993. – 15 с.
25. Пігуляк М. Колекція писанок у збірці Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України: проблеми комплектування і зберігання / М. Пігуляк // Могилянські читання. – К. : Нац. Києво-Печерськ. іст.-культ. заповідник, 2003. – С. 381–383.
26. Романець П. Писанка і прадавні джерела українського народного мистецтва / П. Романець // Писанка – символ України : матеріали наук.-практ. конф. – К. : Укр. центр народної творчості, 1993. – С. 13–17.
27. Румянцева Е. Дорого яичко / Е. Румянцева // Крестьянка. – 1991. – № 4. – С. 26–27.
28. Саєнко А. Українські писанки / А. Саєнко // Однокласник. – 1993. – № 4. – С. 4–5.
29. Селівачов М. Домінантні мотиви української народної орнаментики (кін. ХІХ – ХХ ст.) / М. Селівачов // НТЕ. – 1990. – № 2. – С. 35–41.
30. Селівачов М. Повернення з вирію / М. Селівачов // Образотворче мистецтво. – 1992. – № 1. – С. 25.
31. Селівачев М. Народное декоративно-прикладное искусство: Писанки / М. Селівачев // Украинцы. – М. : Наука, 2001. – С. 477–479.
32. Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія) / М. Селівачов. – К. : Ред. вісн. «Ант» ; Ніжин : ТОВ «Вид-во “Аспект-Поліграф”», 2005. – XVI, 400 с. : ілюстр.
33. Скуратівський В. Писанка тисяча років тому / В. Скуратівський // Україна. – 1992. – № 26. – С. 16–17.
34. Скуратівський В. Українські традиційні свята та обряди / В. Скуратівський // Дошкільне виховання. – 1993. – № 3. – С. 24–25.
35. Скуратівський В. Вінець / В. Скуратівський. – К. : УСГА, 1994. – 240 с.
36. Скуратівський В. Святки / В. Скуратівський. – К. : Б-ка журн. «Пам’ятки України», 1994. – 120 с.
37. Смолій Ю. Писанки / Ю. Смолій // Історія декоративного мистецтва України. У 5 т. Т. 3. Мистецтво ХІХ ст. – К. : [б. в.], 2009. – С. 193–203.
38. Тітінюк В. Писанки Слобожанщини / В. Тітінюк // Народне мистецтво. – 1999. – № 1–2. – С. 48–49.
39. Ткаченко В. Джерела вивчення українського писанкарства 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. / В. Ткаченко // Переяславський літопис : зб. наук. ст. / [редкол. : В. Коцур (голов. ред.) та ін.]. – Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 2011. – Вип. 2. – С. 119–130.

40. Ткаченко В. М. Розвиток українського писанкарства кінця XIX – початку XXI ст.: регіональні особливості, сучасні трансформації : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.05 «Етнологія» / Ткаченко В. М. – К., 2012. – 214 с.
41. Українці : іст.-етногр. моногр. У 2 кн. Кн. 2 / [за наук. ред. А. Пономарьова]. – Опішне : Укр. народознавство, 1999. – 444 с. : ілюстр.
42. Цюриць С. А вже недалеко червоне яєчко / С. Цюриць. – Луцьк : Надстир'я, 1993. – 20 с.
43. Шутак М. Писанка / М. Шутак // Народне мистецтво. – 1999. – № 3–4. – С. 54–55.

Ткаченко Виктор. Историография украинского писанкарства конца XX – начала XXI в. Тема писанкарства давно привлекает к себе многих исследователей. В период конца XIX – первой половины XX веков вышло большое количество публикаций. В последующие годы их число уменьшилось, в основном выходили работы, которые рассматривали писанку как часть декоративного искусства. Новый период в самом развитии писанкарства, его возрождении и соответственно появлении значительного количества разных статей, методических пособий и книг наступил в конце XX в., когда Украина стала независимой страной. В нашей статье исследуется литература, которая была издана в этот период, с 1991-го по 2010 г., посвященная одному из видов народных промыслов – писанкарству. Особенностью изданных материалов есть то, что появилось значительное количество методических пособий по изготовлению писанок, статей о мастерицах-писанкарках, а также научно-популярных изданий по этой тематике.

Ключевые слова: писанка, монография, журнал, статья, конференция, съезд.

Tkachenko Victor. Historiography of the Ukrainian Easter Eggs the End of XX – Beginning of XXI Century. Topic art of easter eggs long attracts many researchers. In the period of the end XIX – first half of the twentieth century was published a large number of publications. In the following years, their number was small, mainly in the works which saw Easter eggs, as part of the decorative art. A new period in the development of Easter eggs, its revival and consequently the appearance of a significant number of different articles, manuals and books began in the late twentieth century, when Ukraine became an independent country. In our article examines the literature that was published in this period, from 1991 to 2010, dedicated to one of the kinds of crafts – art of easter eggs. The peculiarity of published materials there is, then, that a considerable number of methodological manuals on manufacturing of Easter eggs, articles about craftsmen of easter eggs, as well as popular scientific publications on this topic.

Key words: Easter egg, monograph, journal, article, conference, convention.

Стаття надійшла до редколегії
11.04.2013 р.

УДК [571.2:271.4:272]-767(477.8)«183»

Роман Голій

«Відомості про відступників» як історичне джерело конфесійних конверсій у 30-ті роки XIX ст. (на прикладі Волинської губернії)

У статті проаналізовано інформаційний потенціал документування конфесійних трансформацій у Волинській губернії. Зокрема розглянуто випадки переходу з православ'я до греко-католицизму та католицизму в умовах антикатолицької політики в Російській імперії у 30-х роках XIX ст.

Ключові слова: православ'я, греко-католицизм, римо-католицизм, Волинська губернія, державна політика.

Постановка наукової проблеми та її значення. У 1830-х рр., після поразки польського Листопадового повстання, у Волинській губернії активізувалися конфесійні конверсії (переходи від одного віросповідання до іншого). Причому світська влада вітала опрацювання уніатів та католиків, але категорично забороняла зворотні конверсії. Попри те, переходи православних на унію чи католицизм все-таки мали місце. Зокрема, щодо таких конверсій мають певний інформаційний потенціал «відомості про відступників» – специфічний вид писемних історичних джерел, що збереглися у фонді «Волинської духовної консисторії» Державного архіву Житомирської області.

Для означення переходу православних на унію чи католицизм в тогочасних документах зазвичай використовувався термін «відступництво» (російською: «сворачение» [18, арк. 2 зв.; 6, арк. 58 зв.],